

ევროკავშირი
საქართველოსთვის
The European Union for Georgia

CSO Forum

Empowering Civil Society in Guria, Imereti and Racha-Lechkhumi

ფართო სამოქალაქო საზოგადოების მონაწილეობით რეგიონალური საჭიროებების შეფასება - ადგილობრივ დონეზე საგზაო რუკის (PAR) რეალიზაციისათვის

სასწავლო მოდული

№ 13

2021

პროექტი
„გურიის, იმერეთისა და რაჭა-ლეჩხუმის სამოქალაქო საზოგადოების
ორგანიზაციების საერთო ფორუმი საჯარო მმართველობის რეფორმის
საგზაო რუკის მონიტორინგის მიზნით“

სასწავლო მოდული

მომზადებულია ლია კილაძის მიერ

დასაბეჭდად მოამზადა: იმერეთის მხარის მეცნიერთა კავშირმა „სპექტრი“

ეს პუბლიკაცია შექმნილია ევროკავშირის მხარდაჭერით.
მის შინაარსზე სრულად პასუხისმგებელია მეწარმე ქალთა ფონდი და
შესაძლოა, რომ იგი არ გამოხატავდეს ევროკავშირის შეხედულებებს.

შინაარსი

შესავალი.....	4
სოციალური კვლევის ბუნება.....	5
1. თეორიის შემუშავებისა და შემოწმების პროცესი	6
2. სოციალური კვლევის მეთოდები.....	7
3. ფოკუს-ჯგუფი (ფოკუსირებული დისკუსია)	10
4. სიდრმისეული ინტერვიუ	12
კითხვარის აგების სახელმძღვანელო პრინციპები	12
სტრუქტურირებული, ნახევრად სტრუქტურირებული და არასტრუქტურირებული კითხვარები.....	14
დახურული და ღია კითხვები.....	15
რეკომენდაციები კითხვარის მომზადებისთვის.....	16
გამოყენებული ლიტერატურა და საინფორმაციო რესურსები.....	16

შესავალი

დემოკრატიული სახელმწიფოს მშენებლობა სწორი და ეფექტიანი სახელმწიფო მართვით მიიღწევა. მთავრობის ლეგიტიმურობის ზრდა კი პირდაპირპროპორციულად არის დამოკიდებული საზოგადოების ნდობაზე პოლიტიკური სისტემის მიმართ, რასაც განაპირობებს საჯარო მოხელეების მიერ სახელმწიფო მომსახურების სათანადოდ მიწოდება, მოქალაქეებისთვის საჯარო პირების ხელმისაწვდომობა, სამთავრობო უწყებებისა და დეპარტამენტების ერთობლივი, კოორდინირებული და თანმიმდევრული მუშაობა და სხვა. არანაკლებ მნიშვნელოვანია გადაწყვეტილების მიღება პირთა „მართვის უნარი“, რათა მოხდეს სწორი გადაწყვეტილებების მიღება პოლიტიკისა და პროგრამების დაგეგმვის პროცესში, დასახული მიზნების მისაღწევად, და, ასევე, შესაძლებლებელი იყოს მოსალოდნელი ტენდენციებისა და გამოწვევების პროგნოზირება.

ამასთანავე, ძალზე დიდია საჭიროება არასამთავრობო ორგანიზაციების, კვლევითი და აკადემიური ინსტიტუტების მონაწილეობისა როგორც პოლიტიკის ფორმულირების, ისე მთავრობის აღმასრულებელი და საბიუჯეტო მოღვაწეობის მონიტორინგის მიზნით. ადგილობრივ სამოქალაქო საზოგადოებასთან დიალოგს და მის ჩართულობას ასევე საკვანძო მნიშვნელობა აქვს ადგილობრივ დონეზე საგზაო რუკის (PAR) რეალიზაციისათვის. ძირითადი პრინციპია ის, რომ ყოველ რეგიონს თავისი სპეციფიკა გააჩნია და კონსულტაციებისას გამოყენებული მიდგომა ამას უნდა ითვალისწინებდეს.

აღსანიშნავია ისიც, რომ, რიგ შემთხვევებში ადგილი აქვს პასუხისმგებელი უწყებების მხრიდან საგზაო რუკის ფარგლებში ნაკისრი ვალდებულებების არაჯეროვან შესრულებას. სწორედ აქედან გამომდინარე, სამოქალაქო სექტორის აქტიური მონაწილეობა და სახელმწიფო მმართველობის რეფორმის ფარგლებში სამოქმედო გეგმის შესრულებასთან დაკავშირებული კვლევების ჩატარება მნიშვნელოვან როლს იძენს. აღნიშნული კვლევები, სამოქალაქო სექტორს გადაწყვეტილების მიმღებ მხარესთან ღია დიალოგის წარმართვისა და საჯარო მმართველობის რეფორმის (PAR) სამოქმედო გეგმის განხორციელების მხარდაჭერაში ქმედითი მონაწილეობის საფუძველს უქმნის. კვლევები, ძირითადად ადგილობრივი ხელისუფლების ეფექტიანობის, გამჭვირვალობის და ინკლუზიურობის ხარისხის შესწავლას, ელექტრონული მმართველობის პრაქტიკის ძლიერი და სუსტი მხარეების გამოვლენას და, მტკიცებულებებზე დაფუძნებულ ინფორმაციასა და მიგნებებზე დაყრდნობით, ადგილობრივი ხელისუფლებისთვის შესაბამისი რეკომენდაციების შემუშავებასა და შეთავაზებას ემსახურება.

მიუხედავად იმისა, რომ კვლევის პროცესში დაკვირვების სამიზნეს, ასევე წარმოადგენს სახელისუფლებო სტრუქტურების ოფიციალური ვებგვერდები, მარეგულირებელი კანონმდებლობა, მუნიციპალიტეტის ნორმატიული აქტები და დებულებები, ინფორმაციის მიღების მთავარი წყარო მაინც ადგილობრივი

მოსახლეობის განწყობები და მათი დამოკიდებულების შესწავლაა. სწორედ აქედან გამომდინარე, სამოქალაქო სექტორი, რომელსაც გააჩნია ნდობა და მჭიდრო კავშირები ადგილობრივ მოსახლეობასთან (ბენეფიციარებთან) უალტერნატივო აქტორია მოქალაქეთა ადგილობრივი საჭიროებების კვლევისა და რეფორმით გათვალისწინებული სამოქმედო გეგმების პროგრესის მიმდინარეობის მონიტორინგის პროცესში.

წინამდებარე საკითხავი მასალა საშუალებას აძლევს დაინტერესებულ მკითხველს, გაეცნოს კვლევის მეთოდოლოგიასა და ინსტრუმენტებს, რაც გამოადგებათ ადგილობრივი საჭიროებების შეფასებასა და სამიზნე მუნიციპალიტეტებს ადგილობრივ სამოქმედო გეგმებში გასათვალისწინებლად შესაბამისი რეკომენდაციების მომზადებაში.

სოციალური კვლევის ბუნება

სოციალური კვლევა, მონაცემების შეგროვებას, ორგანიზებას და ანალიზს ემსახურება. ის ფართოდ გამოიყენება მთელ რიგ სოციალურ მეცნიერებებში, როგორცაა სოციოლოგია, ფსიქოლოგია, ანთროპოლოგია, პოლიტიკური მეცნიერება, ბიზნესის ადმინისტრირება და ა.შ. აკადემიური სამყაროს მიღმა, თითქმის ყველას სმენია მოსახლეობის აღწერის, მარკეტინგული კვლევის, წინასაარჩევნო პროგნოზისა და სხვა მსგავსი კვლევების შესახებ. უნდა ითქვას, რომ სოციალური კვლევები გარკვეულწილად გავლენას ახდენს მთელ საზოგადოებაზე: პოლიტიკოსები აწარმოებენ წინასაარჩევნო კამპანიას ამომრჩეველთა სიმკვრივის შესწავლის საფუძველზე, კომპანიები აწარმოებენ პროდუქციას მარკეტინგული კვლევების შედეგების გათვალისწინებით და ა.შ.

სოციალური კვლევის მიზანია აღწეროს, რა ხდება საზოგადოებაში და ახსნას, რატომ ხდება ესა თუ ის მოვლენა, კონკრეტულად კი აღწეროს გარკვეული ტენდენციები და განწყობები. თუმცა, მკვლევარის საბოლოო მიზანს მხოლოდ სოციალური მოვლენების ასახვა არ წარმოადგენს, არამედ მან უნდა ახსნას კიდევ მათი მიზეზები. ასეთ კვლევას ანალიტიკური ჰქვია. დასაბუთებული ახსნა ყოველთვის მოითხოვს ორი ან მეტი ცვლადის ერთდროულ შესწავლას; მაგალითად, საარჩევნო სუბიექტობის კანდიდატისთვის კენჭისყრა ან პროდუქციისთვის უპირატესობის მინიჭება შეიძლება

აიხსნას ადამიანის განათლებით, სქესით, ასაკით და ა.შ. ამგვარად, სოციალური კვლევა გულისხმობს მუდმივ ურთიერთობას დაკვირვებასა და ახსნას შორის, ფაქტების უწყვეტ მოპოვებასა და ახსნის შემოწმების მიზნით, ამის საფუძველზე ახსნის შემდგომ დახვეწას და

ა.შ. კარგი ახსნა კი ორ ურთიერთდაკავშირებულ პროცესს მოიცავს: თეორიის შემუშავებას და თეორიის შემოწმებას. პირველ შემთხვევაში ემპირიული დონიდან კონცეპტუალურ-აბსტრაქტული დონის მიმართულებით ვმოძრაობთ, მეორე შემთხვევაში კი - კონცეპტუალურ-აბსტრაქტული დონიდან ემპირიულის მიმართულებით. თეორიის შემუშავება არის პროცესი, რომელიც ფაქტებსა თუ მოვლენებზე დაკვირვებებით (მაშასადამე, აღწერებით) იწყება და ამ დაკვირვებების საფუძველზე თეორიას ქმნის. ზოგი მას პოსტფაქტუმ თეორიას (რ. მერტონი, 1968) უწოდებს, რადგან თეორია დაკვირვებების შედეგად იქმნება და არა მანამდე. თეორიის შემოწმებისას მკვლევარი გარკვეულ თეორიას რეალურ სამყაროში მოსალოდნელი ცვლილებების პროგნოზირებისთვის იყენებს. თუ მკვლევარის წინასწარმეტყველება გამართლდა, თეორია მხარდაჭერილი იქნება; თუკი არ გამართლდა, ან თეორია მცდარია, ან მკვლევარის პროგნოზი ყოფილა არალოგიკურად გამოყვანილი თეორიიდან.

1. თეორიის შემუშავებისა და შემოწმების პროცესი

ცალკეული დაკვირვებების განხორციელების შემდეგ, მკვლევარმა უნდა უპასუხოს ბაზისურ შეკითხვას: ხომ არ წარმოადგენს ეს დაკვირვება უფრო ზოგადი ფაქტორის კერძო შემთხვევას? თუ ასეა, შეგვიძლია უკეთ ჩავწვდეთ ცალკეული დაკვირვების მნიშვნელობას. მაგრამ საიდან უნდა მივხვდეთ, თუ რა ზოგადი ფენომენის გამოხატულებაა ცალკეული დაკვირვება? მართალია, აქ შეუძლებელია იდეალური გადაწყვეტილების შემოთავაზება და მნიშვნელოვანი როლი ენიჭება შემოქმედებით წარმოსახვას. თუმცა არსებობს რამდენიმე მიდგომა, რომლის გამოყენებაც მიზანშეწონილია:

1. საერთო ფაქტორის როლის გამოყოფა – თუ რამდენიმე განსხვავებული ფაქტორი მსგავს შედეგს იძლევა, შეგვიძლია დავსვათ შეკითხვა: რა საერთო აქვს თითოეულ მათგანს? ეს საერთო შედეგი გვეხმარება უფრო ზოგადი კონცეფციის შემუშავებაში;

2. არსებული თეორიები და კონცეფციები – როგორც იდეათა წყარო. დაკვირვებების წარმოებას ყოველთვის არ მივყავართ ახალი თეორიის შემუშავებამდე. დაკვირვებების ასახსნელად ხშირად ვიყენებთ არსებულ თეორიებს, რადგან, თუ ისინი კარგად ხსნიან ჩვენს მიერ მოპოვებულ მონაცემებს, აზრი არა აქვს ველოსიპედის თავიდან გამოგონებას. მაგრამ, სადაც ჩვენი დაკვირვებები ახალი და განსხვავებულია, ანდა არსებული თეორიები არ იძლევა მათ ადეკვატურ ახსნას, საჭირო ხდება არსებული თეორიებისა და იდეების ადაპტაცია ან მოდიფიკაცია;

3. კონტექსტი – მონაცემების მნიშვნელობის წვდომის უმნიშვნელოვანესი გზაა მათი განხილვა კონტექსტში;

4. რესპონდენტების გამოკითხვა – ბევრ შემთხვევაში ძალიან მოსახერხებელია შევეკითხოთ ადამიანებს, თუ რატომ ფიქრობენ ან იქცევიან ამგვარად. ეს არ ნიშნავს, რომ მიღებულ პასუხებს კრიტიკულად არ უნდა მოვეკიდოთ, მაგრამ მათ საფუძველზე მაინც შესაძლებელია ამა თუ იმ ქცევების მიღმა არსებული მოტივაციის განსაზღვრა;

5. საკუთარ თავზე დაკვირვება – როცა ჩვენთვის ნაცნობია ესა თუ ის სიტუაცია, მიზანშეწონილია საკუთარი თავი სხვა ადამიანების პოზიციაში ჩავაყენოთ და მათი ქცევა მათივე თვალსაწიერიდან ავხსნათ. ჩვენი უნარი გავაკეთოთ ეს დამოკიდებულია იმაზე, თუ რამდენად კარგად ვიცნობთ მსგავს სიტუაციას და იმაზეც, თუ რამდენად გვაქვს თანაგანცდის უნარი.

თეორიის შემოწმების პროცესში, კერძოდან ზოგადის მიმართულებით – დაკვირვებებიდან თეორიის მიმართულებით მოძრაობისას, ინდუქციურ მიდგომას ვიყენებთ. საპირისპირო მოვლენაა, როცა ზოგადიდან კერძოს მიმართულებით ვმოძრაობთ, ანუ თეორიის საფუძველზე ვახდენთ დაკვირვებებს. ამ შემთხვევაში, ზოგადი თეორიიდან გარკვეულ მტკიცებულებებს ვიღებთ (რომლებიც ლოგიკურად გამომდინარეობს ამ თეორიიდან) და მათ შესაბამის მონაცემებს ვაგროვებთ, შემდეგ კი დავადგენთ, თუ რამდენად ეხმიანება ეს მონაცემები საწყის თეორიას.

2. სოციალური კვლევის მეთოდები

სოციალური კვლევის მეთოდები ორ დიდ ჯგუფად იყოფა: რაოდენობრივ და თვისებრივ მეთოდებად. გამომდინარე იქიდან, თუ რა საკითხის შესწავლას ვაპირებთ და რა კვლევით კითხვებზე ვემბთ პასუხს. კვლევის მეთოდის შერჩევა კონკრეტული კვლევითი ამოცანიდან გამომდინარე უნდა მოხდეს. არის ამოცანები და კითხვები, რომელთა გადაჭრასაც უკეთ შეძლებს რაოდენობრივი მეთოდებით ჩატარებული კვლევა, ისევე როგორც არის ამოცანები, რომელთა გადაწყვეტის მიზნით თვისებრივი მეთოდებით ჩატარებული კვლევით არის ყველაზე მიზანშეწონილი ინფორმაციის მიღება.

ნებისმიერი სოციალური კვლევა ეთიკურ საკითხებთანაა დაკავშირებული. მკვლევარს გაცნობიერებული უნდა ჰქონდეს შესაძლო კონფლიქტები, რათა მაქსიმალურად ეთიკური კვლევა ჩაატაროს. ერთ–ერთი ყველაზე გავრცელებული ეთიკური პრობლემა, რომელიც რაოდენობრივ კვლევას ახლავს, არის ნებაყოფლობითი მონაწილეობა/ინფორმირებული თანხმობა. ვინაიდან სოციალური კვლევა ადამიანთა პირად ცხოვრებაში შეჭრას გულისხმობს და მათგან გარკვეული დროისა და ენერჯის დათმობას ითხოვს, რესპონდენტების მხრიდან კვლევაში მონაწილეობა ნებაყოფლობითი უნდა იყოს. მიუხედავად იმისა, რომ ეს ნორმა ცხადად გვეჩვენება, პრაქტიკაში მისი განხორციელება საკმაოდ რთულია. კვლევაში ნებაყოფლობითი მონაწილეობის იდეა ხშირად წინააღმდეგობაში მოდის კვლევის მოთხოვნებთან.

რაოდენობრივი მეთოდით კვლევა შერჩევის განსაზღვრული წესების დაცვას გულისხმობს და ყველა მკვლევარის მიზანია მაქსიმალურად რეპრეზენტატიული შერჩევითი ერთობლიობის წარმოდგენა. ამდენად, მართალია, მკვლევარს არა აქვს უფლება რესპონდენტებს კვლევაში მონაწილეობა მოსთხოვს, ჩვეულებრივ, ის ყველაფერს აკეთებს, რათა ეს მონაწილეობა უზრუნველყოს. ხშირად მკვლევარი ითხოვს რესპონდენტებისგან მათი პირადი ცხოვრების შესახებ ინფორმაციის

მიწოდებას, იქნება ეს ოჯახურ ცხოვრებასთან, სამსახურებრივ თუ პოლიტიკურ საქმიანობასთან დაკავშირებული დეტალები და სხვ., რაც შესაძლოა რესპონდენტის ახლო ნათესავებმა და მეგობრებმაც კი არ იცოდნენ და მან ეს ინფორმაცია უცხო ადამიანს უნდა გაანდოს. ასეთ დროს, შესაძლოა რესპონდენტმა საკმაოდ არაკომფორტულად იგრძნოს თავი, რადგან ჩათვალოს, რომ გარკვეული ინფორმაციის გამოაშკარავება მას არასასურველი კუთხით წარმოაჩენს, ანდა უბრალოდ შეეშინდეს, რომ ეს ინფორმაცია შესაძლოა სხვა მიზნით იყოს გამოყენებული (განსაკუთრებით, როცა საქმე ეხება პოლიტიკურ საქმიანობას, დევიანტურ ქცევას და ა.შ.). გარდა ამისა, რესპონდენტმა შესაძლოა განიცადოს ემოციური ტრავმა ინტერვიუს მსვლელობისას, მოახდენს რა რეფლექსირებას წარსულში მომხდარ მოვლენებზე, რომლებიც საკმაოდ მტკივნეულ მოგონებებს იწვევს. თუმცა არ არსებობს ამგვარი შესაძლებლობებისგან თავდაცვის გარანტირებული მექანიზმი, უნდა აღინიშნოს, რომ შეკითხვის დასმის ფორმას ამ შემთხვევაში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება. ნებაყოფლობითი მონაწილეობის მსგავსად, რესპონდენტებისთვის ზიანის აცილების ნორმა თეორიულად მარტივად მისაღები, თუმცა პრაქტიკულად რთული განსახორციელებელია. მკვლევრის თანაგანცდა და გამოცდილება საუკეთესო იარაღებია ამ ეთიკური პრობლემის გადასაღებად.

რესპონდენტების ინტერესების და უსაფრთხოების დაცვა მათი იდენტურობის დაცვას გულისხმობს, რისი უზრუნველყოფაც ანონიმურობისა და კონფიდენციალობის საფუძველზე ხდება. კვლევის სუბიექტი ჩაითვლება ანონიმურად, როცა თავად მკვლევარს არ შესწევს უნარი ცალკეული პასუხი გარკვეულ რესპონდენტთან დაკავშიროს. ამ აზრით, ინტერვიუ ვერასოდეს ჩაითვლება ანონიმურად, რადგან ინტერვიუერი თავად მოიპოვებს საჭირო ინფორმაციას ამა თუ იმ რესპონდენტისგან. შესაბამისად, კონფიდენციალობა გულისხმობს, რომ მკვლევარი არ ამხელს კვლევის სუბიექტის ვინაობას, მიუხედავად იმისა, რომ მას შეუძლია რესპონდენტების იდენტიფიცირება. ამ მიზნით, ნებისმიერი სახელი თუ მისამართი კითხვარში საიდენტიფიკაციო ნომრით უნდა იყოს ჩანაცვლებული. რესპონდენტი კი წინასწარ უნდა იყოს გაფრთხილებული, რომ კვლევა კონფიდენციალურია და მისი ვინაობა არ იქნება გამხელილი. ხშირად მკვლევარი დგება დილემის წინაშე, რომ კვლევის რეალური მიზნის გამხელამ შესაძლოა გავლენა მოახდინოს რესპონდენტთა პასუხებზე ან კვლევაში მონაწილეობაზე, მაგრამ რესპონდენტებისთვის კვლევის მიზნების დამალვა ან მცდარი სახით წარმოდგენა, სერიოზულ ეთიკურ პრობლემებს იწვევს. ამავე დროს გასათვალისწინებელია, რომ მკვლევარი იღებს ეთიკურ ვალდებულებას არა მარტორესპონდენტების წინაშე, არამედ სამეცნიერო საზოგადოების წინაშეც, რომელიც მისი კვლევის შედეგებითაა დაინტერესებული. ნებისმიერი ხარვეზი შერჩევაში თუ კვლევის დიზაინში, აგრეთვე კვლევის შეზღუდვები გულწრფელად უნდა იყოს წარმოდგენილი მკვლევარის მიერ. მან არ უნდა დაფაროს ფაქტი, რომ კვლევის შედეგებმა მისი საწყისი ჰიპოთეზები უკუაგდო, რაც, თავისთავად, აგრეთვე მნიშვნელოვანი შედეგია; ანდა, თუ კვლევა მოულოდნელი შედეგებით დასრულდა, მკვლევარმა არ უნდა სცადოს მათი წინასწარ მოფიქრებული ჰიპოთეზების სახით წარმოჩენა. გულწრფელობით მკვლევარი როგორც მკითხველის ნდობასა და

კეთილგანწყობას დაიმსახურებს, ისე მომავალ მკვლევრებს დაეხმარება მსგავსი კვლევების წარმატებით განხორციელებაში.

სოციალური კვლევის მეთოდების მეორე ჯგუფი, თვისებრივი მეთოდები სიღრმისეულად შეისწავლის სამიზნე ჯგუფების სოციალურ ცხოვრებას. ხშირ შემთხვევაში ეს შესწავლა ხდება არა მკვლევარის ოფისში ან სხვა ხელოვნურად შექმნილ გარემოში, არამედ “ზუნებრივ” პირობებში, იქ, სადაც რეალურად ვითარდება ურთიერთობა ადამიანებს შორის — იქნება ეს საკლასო ოთახი, სოფლის მაღაზია, გაზეთის რედაქცია თუ სხვა. თვისებრივი მეთოდები ინტერდისციპლინარულია და ფართოდ გამოიყენება თითქმის ყველა სოციალურ მეცნიერებაში: სოციოლოგიაში, ეთნოგრაფიაში, ანთროპოლოგიაში, ფსიქოლოგიაში, ფსიქიატრიაში, ბიოგრაფიულ მეცნიერებაში, ისტორიაში, და სხვა.

ზოგადად, თვისებრივი მეთოდები შეიძლება დავახასიათოთ როგორც მეთოდები, რომელთა მეშვეობით მოპოვებული მონაცემებიც სხვადასხვა მიზეზის გამო არ დაექვემდებარება რაოდენობრივ ანალიზს (ეს მიზეზები შეიძლება იყოს დაკვირვებათა მცირე რიცხვი; იშვიათი ან სულაც უნიკალური მოვლენების შესწავლა; არაფორმალიზებული მიდგომა ცალკეული შემთხვევების შესწავლისადმი, და სხვა). ამ მეთოდებს აკლია მათემატიკური სიზუსტე; მათი მეშვეობით ვერ მივიღებთ ინფორმაციას იმის შესახებ, თუ პროცენტულად როგორაა გავრცელებული საზოგადოებაში ესა თუ ის აზრი. სამაგიეროდ, თვისებრივი მეთოდების გამოყენების შედეგად მკვლევრებს ეძლევათ საშუალება, შენიშნონ, დააფიქსირონ და ახსნან ადამიანების ქცევის ისეთი ნიუანსები, რომლებიც შეიძლება შეუმჩნეველი დარჩეს რაოდენობრივი მეთოდების გამოყენებისას.

თვისებრივი მეთოდების მეშვეობით უფრო ღრმა ცოდნას ვიღებთ იმ ადამიანების შესახებ, ვის ცხოვრებას ან ვის მოსაზრებებსაც შევისწავლით; თვისებრივი მეთოდით კვლევის დროს, არა მხოლოდ ვაფიქსირებთ კვლევის სუბიექტის მიერ გამოთქმულ აზრებს, არამედ, აგრეთვე საშუალებას ვაძლევთ მას, ახსნას თავისი პოზიცია, თქვას, თუ რატომ ფიქრობს ისე, როგორც ფიქრობს; რა ფაქტორებმა იქონია გავლენა მის ცხოვრებაზე და როგორ აფასებს ყოველი ამ ფაქტორის როლს თავის ცხოვრებაში. კვლევის მხოლოდ ეს მეთოდები გვაძლევს საშუალებას, შევისწავლოთ ამა თუ იმ მოვლენის მიზეზები; ვუპასუხოთ არა კითხვებს “რა?” და “რამდენი?” (ამ ორ კითხვას რაოდენობრივი მეთოდების მეშვეობით ვუპასუხებთ), არამედ კითხვებს “რატომ?” და “როგორ?”

თვისებრივი მეთოდების გამოყენებისას, როგორც წესი, საჭიროა იმის მეცნიერულად დამტკიცება, რომ სრულად იქნა შესწავლილი ესა თუ ის მოვლენა, საკითხი, და რომ მიღებული შედეგები ობიექტური და სანდოა, მით უმეტეს — რომ ჩატარებული კვლევა პასუხობს რეპრეზენტატულობის მოთხოვნებს. თვისებრივი შედეგები არასოდეს არის რეპრეზენტატული, რაც იმას ნიშნავს, რომ თვისებრივი მეთოდებით წარმართული კვლევის შედეგები არ შეიძლება განვაზოგადოთ და მოვახდინოთ მათი ექსტრაპოლაცია გენერალურ ერთობლიობაზე. მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ ეს არც არის თვისებრივი კვლევის მიზანი — თვისებრივი მეთოდები შეისწავლის იმას, თუ როგორ ხსნის ადამიანი სოციალურ სამყაროს და თავის ადგილს მასში.

თვისებრივი მეთოდები ინტენსიურად იყენებს ინფორმაციის შეგროვების ისეთ საშუალებებს, როგორცაა არაფორმალური ინტერვიუ და დაკვირვება, ამიტომ პირველი შეხედვით თვისებრივი მკვლევარის მუშაობა ძალიან ჰგავს ადამიანის ყოველდღიურ საქმიანობას. თვისებრივი მეთოდები მრავალ კვლევით ტექნიკას აერთიანებს. ესენია, მაგალითად:

- ✓ სიღრმისეული ინტერვიუ;
- ✓ “ცხოვრების ისტორია”;
- ✓ ბიოგრაფიული ინტერვიუ;
- ✓ ზეპირი ისტორია;
- ✓ წერილების, პირადი დღიურების და სხვა წერილობითი დოკუმენტების თვისებრივი შესწავლა;
- ✓ ფოკუს-ჯგუფი და ჯგუფური ინტერვიუ;
- ✓ დაკვირვება;
- ✓ მონოგრაფიული გამოკვლევა („შემთხვევის შესწავლა“).

ხშირად თვისებრივ მეთოდებზე დამყარებული კვლევა მოითხოვს ერთდროულად რამდენიმე კვლევითი ტექნიკის გამოყენებას, რაც მკვლევარს საშუალებას აძლევს, სხვადასხვა კუთხით შეისწავლოს მისთვის საინტერესო ფენომენი. თვისებრივი მეთოდების კომპლექსური გამოყენება ყველაზე ხშირად მონოგრაფიული გამოკვლევის (“შემთხვევის შესწავლის”) ფარგლებში ხდება.

3. ფოკუს-ჯგუფი (ფოკუსირებული დისკუსია)

ეს არის ჯგუფური ინტერვიუს მეთოდი, რომლის დროს ერთდროულად რამდენიმე რესპონდენტს ვესაუბრებით და ჩვენი მიზანია, ხელი შევუწყოთ მათ შორის აზრთა გაცვლას (აქედან გამომდინარეობს ამ მეთოდის კიდევ ერთი დასახელება - „ჯგუფური დისკუსია“). თანამედროვე ფოკუს-ჯგუფების უშუალო წინამორბედად სოციალურ მეცნიერებებში ამერიკელი სოციოლოგის რობერტ მერტონის (Merton, 1910 - 2003), და მისი კოლეგების მიერ მეორე მსოფლიო ომის დროს შემუშავებული „ფოკუსირებული ინტერვიუს“ მეთოდი ითვლება. ფოკუს-ჯგუფის ჩატარება სერიოზულ მომზადებას მოითხოვს, რაც გულისხმობს თემის წინასწარ შესწავლას, გამოკვლევის პროგრამის და სადისკუსიო გეგმის შემუშავებას (დასასმელი კითხვების წინასწარ მომზადებას),

აგრეთვე, დისკუსიის ჩატარების ტექნიკური მხარეების უზრუნველყოფას. ფოკუს-ჯგუფის დროს წარმოქმნილი დისკუსიების შედეგად უკეთ ვლინდება რესპონდენტების დამოკიდებულება გარკვეული სოციალური პრობლემებისადმი, მათი ფსიქოლოგიური განწყობები და ემოციური შეფასებები, რომლებიც ხშირად არც არის გაცნობიერებული რესპონდენტების მიერ. როგორც წესი, ფოკუს-ჯგუფის მონაწილეებს სპეციალური კრიტერიუმების საფუძველზე არჩევენ, ეს კრიტერიუმები კი გამოკვლევის ამოცანებითაა განპირობებული. უპირველესი მოთხოვნა მონაწილეთა შერჩევისადმი ისაა, რომ ისინი კარგად უნდა ერკვეოდნენ იმ საკითხში, რომელსაც ფოკუს-ჯგუფი ეძღვნება.

ფოკუს-ჯგუფის

მონაწილეთა რაოდენობა 8-დან 10-მდე მერყეობს, თუმცა ზოგ შემთხვევაში რესპონდენტთა მინიმალური რაოდენობა შეიძლება 5-6 იყოს, ხოლო მაქსიმალური - 12. რესპონდენტთა რაოდენობის მკაცრი შეზღუდვა აუცილებელია, რათა ფოკუს-ჯგუფის მსვლელობისას მის ყველა მონაწილეს მიეცეს თავისი აზრის თავისუფლად

და სრულად გამოთქმის საშუალება. თუ ეს პირობა არ სრულდება, ფოკუს-ჯგუფი ვერ აღწევს თავის მიზანს. ფოკუს-ჯგუფის წარმატებას დიდწილად განსაზღვრავს ჯგუფის წამყვანი ანუ მოდერატორი. მოდერატორის მიერ ფოკუს-ჯგუფის ჩატარების სტილი შეიძლება იყოს როგორც მკაცრი, ასევე ლიბერალური. უკანასკნელ შემთხვევაში, როგორც წესი, საქმე გვაქვს გამოცდილ მოდერატორთან, ვინაიდან რესპონდენტების მოჩვენებითი თავისუფლების მიუხედავად, მან მაინც უნდა აკონტროლოს დისკუსიის მსვლელობა და უნდა მიიღოს პასუხები დასმულ კვლევით კითხვებზე. ყოველთვის ხდება ფოკუს-ჯგუფის დროს გამართული საუბრის აუდიო - და/ან ვიდეოჩაწერა, რის შესახებაც რესპონდენტები წინასწარ უნდა იყვნენ გაფრთხილებულნი. რა თქმა უნდა, ამ შემთხვევაში უზრუნველყოფილი უნდა იქნეს მათი კონფიდენციალობა. ფოკუს-ჯგუფის ხანგრძლივობა, როგორც წესი, საათნახევრიდან ორ საათამდეა; შესვენების გაკეთება ფოკუს-ჯგუფის მიმდინარეობის დროს არ არის მიზანშეწონილი. ერთი კვლევითი პროექტის ფარგლებში, როგორც წესი, რამდენიმე ფოკუს-ჯგუფი ტარდება, რომლებიც ხშირად განსხვავდება მონაწილეთა მაჩვენებლების მიხედვით (ქალები; მამაკაცები; სხვადასხვა ასაკობრივი ან პროფესიული ჯგუფი); ფოკუს-ჯგუფები კარგად უთავსდება კვლევის სხვა მეთოდებს, ამიტომ ხშირად გამოიყენება ფართომასშტაბიან პროექტებში სხვა მეთოდებთან, მათ შორის გამოკითხვასთან ერთად. უკანასკნელ შემთხვევაში, ფოკუს-ჯგუფების შედეგად მიღებული თვისებრივი ინფორმაცია, როგორც წესი, ამდიდრებს რაოდენობრივ შედეგებს. აღსანიშნავია, აგრეთვე ისიც, რომ

ფართო გამოკითხვებთან შედარებით ფოკუს-ჯგუფების ჩატარება ნაკლებ დროს მოითხოვს და დამკვეთს გაცილებით უფრო იაფი უჯდება, ვიდრე სხვა ტიპის კვლევის ჩატარება.

4. სიღრმისეული ინტერვიუ

სიღრმისეული ინტერვიუ არის სტრუქტურირებული პირადი ინტერვიუ, რომლის შედეგადაც უნდა მივიღოთ გავრცობილი პასუხები და მოვისმინოთ მოსაზრებები მკვლევარისთვის საინტერესო საკითხებზე. თითოეული ინტერვიუს ხანგრძლივობა შესაძლებელია 30 წუთიდან 3 საათამდე გაგრძელდეს.

მიუხედავად იმისა, რომ სიღრმისეულ ინტერვიუ წინასწარ მომზადებული კითხვარის მეშვეობით მიმდინარეობს, შესაძლებელია რომ მას არ ჰქონდეს მკაფიო სტრუქტურა. მაგალითად შესაძლებელია ე. წ. „მრავალსაფეხურიანი ანალიზის“ გამოყენება, როდესაც ინტერვიუერი ჯერ ზოგად კითხვებს სვამს, შემდეგ კი უფრო მიზანმიმართულ კითხვებზე გადადის.

სიღრმისეული ინტერვიუს ამოცანებია:

- გამოავლინოს მთავარი აქცენტები კვლევის სამიზნე საკითხთან მიმართებით;
- გაარკვიოს რთულად ხელმისაწვდომი კატეგორიის რესპოდენტების აზრი;
- დაამყაროს უკუკავშირი არსებული მომსახურების მიხედვით;
- განსაზღვროს მომსახურების დადებითი და უარყოფითი მხარეები;
- შეაფასოს მომსახურების საჭიროებებთან და მოთხოვნებთან შესაბამისობა;

- გაიგოს მოსახლეობის ქცევის მიზეზები;
- შეაგროვოს სამიზნე აუდიტორიის არასტანდარტული მოსაზრებები, დამოკიდებულებები, პოზიციები;
- იპოვოს სადავო სიტუაციების გადაწყვეტები (სიღრმისეული ინტერვიუები საჯარომოხელეებთან);
- დაინახოს საგზაო რუკისა და მისი განხორციელების გეგმის განვითარების ახალი შესაძლებლობები;
- შემდგომი კვლევებისთვის წამოაყენოს ჰიპოთეზები და განსაზღვროს მიმართულებები;
- სხვა

სიღრმისეული ინტერვიუს, როგორც ინსტრუმენტის ძირითადი უპირატესობა მომხმარებლისგან უკუკავშირის მიღების შესაძლებლობაში მდგომარეობას. მისი გამოყენება ეფექტიანია მაშინაც კი, როდესაც სამიზნე აუდიტორია რთულად ხელმისაწვდომია. შეუძლია, რომ გამოავლინოს ქცევის ფარული მოტივები, ზოგჯერ ისიც კი, რაც სამიზნე რესპოდენტებს თავად არა აქვთ გაცნობიერებული.

სიღრმისეული ინტერვიუ ფოკუს-ჯგუფებზე უფრო შედეგიანია შემდეგ პირობებში:

1. როდესაც რესპოდენტები გეოგრაფიულად დაშორებული არიან ერთმანეთისგან ან მცირეა მათი რაოდენობა;
2. როდესაც განსახილველი თემა რთულია და მისი გახსნა მხოლოდ იმ ადამიანებს შეუძლიათ, რომლებსაც სპეციფიკური, უნიკალური პროფესიული ცოდნა და უნარები აქვთ;
3. როდესაც აუცილებელია სპეციფიკური სამიზნე აუდიტორიის გამოკითხვის ჩატარება;
4. როდესაც უნდა გამოიკითხოს სპეციფიკური მახასიათებლების მქონე რესპოდენტები: გარკვეული სფეროში დასაქმებულები, მაღალი თანამდებობის პირები, მაღალი შემოსავლის მქონე პირები, ისინი, არატიპიური ცხოვრების წესის მქონენი;
5. ისეთ სიტუაციებში, როდესაც რესპოდენტის მოსაზრება, შესაძლოა, დათრგუნულიყო ჯგუფის მოსაზრებით (მაგალითად, ფოკუს-ჯგუფში);
6. ნებისმიერი კონფიდენციალური, დელიკატური, პირადი თემებისა და საკითხების შესასწავლად.

კითხვარის აგების სახელმძღვანელო პრინციპები

ა) გადაწყვეტილებები კითხვის შინაარსის შესახებ:

1. აუცილებელია ამ კითხვის დასმა? რას გვამღევს მიღებული პასუხები?
2. იმ თემას, რომელსაც ეს კითხვა მიეკუთვნება, რამდენიმე კითხვა სჭირდება?
3. აქვთ თუ არა რესპოდენტებს ამ კითხვაზე პასუხისთვის აუცილებელი ინფორმაცია?

4. საჭიროა თუ არა, რომ კითხვა უფრო კონკრეტული, სპეციფიკური და მიახლოებული იყოს რესპონდენტის პირად გამოცდილებასთან?
5. საკმარისად ზოგადია თუ არა კითხვის შინაარსი? თავისუფალია თუ რა იგი ყალბი კონკრეტიკისა და სპეციფიკურობისგან?
6. პასუხები ზოგად დამოკიდებულებებს ხომ არ გამოხატავს? მოჩვენებითი ხომ არ არის მათი კონკრეტულობა?
7. კითხვის შინაარსი მიკერძოებული და ცალმხრივი ხომ არ არის დამაბალანსებელი კითხვების გარეშე?
8. მოგვცემენ თუ არა რესპონდენტები იმ ინფორმაციას, რასაც ვთხოვთ?

ბ) გადაწყვეტილებები კითხვის ვერბალური ფორმულირების შესახებ:

1. შეიძლება, რომ კითხვა არასწორად გაიგონ? შეიცავს თუ არა ის რთულ ან დაუზუსტებელ ფრაზებს?
2. გადმოცემული აზრის თვალსაზსირით, ადეკვატურად გამოხატავს თუ არა კითხვაალტერნატივას?
3. შევყავართ თუ არა კითხვას შეცდომაში ნავარაუდები დაშვებების ან უხილავი შედეგებისგამო?
4. არის თუ არა ფორმულირება მიკერძოებული? ემოციურადაა დატვირთული თუ კონკრეტული კითხვისკენ იხრება?
5. შესაძლებელია თუ არა, რომ რესპონდენტი, ნებისმიერი მოსაზრებით, შეეწინააღმდეგოს კითხვის ფორმულირებას?
5. უკეთეს შედეგს მოგვცემდა თუ არა კითხვის უფრო მეტად პერსონალიზებული ფორმულირება?
6. შეიძლება თუ არა იგივე კითხვის უფრო პირდაპირ ან ოდნავ ირიბად დასმა?

გ) გადაწყვეტილებები კითხვაზე პასუხის ფორმის შესახებ:

1. კითხვის დასმის საუკეთესო ფორმაა პასუხის არჩევა (მოკლე პასუხი, ერთი-ორი სიტყვა ან რიცხვი), თავისუფალი პასუხი, თუ მოცემული ჩამონათვალიდან პასუხის არჩევა?
2. თუ პასუხის არჩევა გამოიყენება, როგორი პასუხების შეთავაზება იქნება უპრიანი ამ კითხვისთვის: მრავალჯერადი არჩევანის („კაფეტერიის“ კითხვა), სკალის თუ სხვა?
3. ადეკვატურად არის თუ არა ყველა მნიშვნელოვანი ალტერნატივა მასში სათანადო თანმიმდევრობით წარმოდგენილი - ისე, რომ ერთმანეთს არ ფარავდნენ? ზომიერი სიგრძისაა ჩამონათვალი? არის თუ არა პასუხები მიუკერძოებლად და დაბალანსებულად ფორმულირებული?
4. არის თუ არა პასუხის ფორმა მარტივი, განსაზღვრული, ერთგვაროვანი და მიზნის შესატყვისი?

დ) გადაწყვეტილებები კითხვარში კითხვის ადგილის თაობაზე:

1. შესაძლებელია თუ არა, რომ კითხვის შინაარსზე მისი წინმსწრები კითხვების შინაარსმა იმოქმედოს?
2. ბუნებრივად მივდივართ თუ არა ამ კითხვამდე? არის თუ არა ეს მართებული, ფსიქოლოგიური თანმიმდევრობა?
3. ინტერესის აღძვრის, საკმარისი ყურადღების მიქცევის, წინააღმდეგობის არიდებისა და ა. შ.თვალსაზრისით, ძალიან ადრე ან დაგვიანებული ხომ არ არის ამ კითხვის დასმა?

სტრუქტურირებული, ნახევრად სტრუქტურირებული და არასტრუქტურირებული კითხვარები

მიუხედავად იმისა, რომ მრავალი ტიპის კითხვარი არსებობს, არსებობს მარტივი წესი: რაც უფრო დიდია შერჩევის მოცულობა, მით უფრო სტრუქტურირებული, დახურული და რიცხობრივი შეიძლება იყოს კითხვარი, ხოლო რაც უფრო მცირეა შერჩევის მოცულობა - მით ნაკლებად სტრუქტურირებული, უფრო ღია და სიტყვიერი. მკვლევარს რამდენიმე ტიპის კითხვარის არჩევა შეუძლია - უკიდურესად სტრუქტურირებულიდან

არასტრუქტურირებულამდე. თუ დახურული და სტრუქტურირებული კითხვარი გამოიყენება, რომელიც მოდელის დაკვირვებისა და შედარების შესაძლებლობას იძლევა, მაშინ საჭიროა კითხვარის პილოტირება და იმგვარად დახვეწა, რომ საბოლოო ვერსია ყველა იმ სავარაუდო პასუხს მოიცავდეს, რომელთა წინასწარ გათვლაც შესაძლებელია. ასეთ კითხვარზე მუშაობა რთულია კვლევის დასაწყისში, მაგრამ მას შემდეგ, რაც ის ერთხელ აიგება, ანალიტიკური სამუშაო შედარებით სწრაფად მიმდინარეობს. მაგალითად, ერთი-ორი თვე შეიძლება დასჭირდეს გამოკითხვის კითხვარის შედგენას, პილოტირებას, დახვეწას და იმ ფორმით ჩამოყალიბებას, რომელიც შესაძლებელს გახდის მიღებული მონაცემების სტატისტიკურ დამუშავებას. თუმცა, ამის სანაცვლოდ შეიძლება მიღებული შედეგები სწრაფად გაანალიზდეს, ვინაიდან პასუხების კატეგორიები, მონაცემების ბუნება და სტატისტიკური კრიტერიუმები, რომელსაც შედეგების ანალიზი ეყრდნობა, წინასწარ არის ცნობილი. არასტრუქტურირებულია: სრულიად ღია კითხვარი, ანუ „დაწერეთ, რაც გსურთ“. ნახევრად სტრუქტურირებულ კითხვარებს კი აქვთ გეგმა, მაგრამ არა - სავარაუდო პასუხები.

დახურული და ღია კითხვები

კითხვარებში კითხვისა და პასუხის რამდენიმე ფორმა არსებობს, მათ შორის, დახურული და ღია კითხვები. დახურულ კითხვებში მოცემულია პასუხების შესაძლო

ვარიანტები, საიდანაც რესპონდენტს სათანადო პასუხის არჩევა შეუძლია. უკიდურესად სტრუქტურირებული, დახურული კითხვების უპირატესობა ისაა, რომ ისინი პასუხების სიზშირეების გამოთვლის შესაძლებლობას იძლევიან, რომლებიც შეიძლება დამუშავდეს სტატისტიკურად და გაანალიზდეს. ზოგადად, დახურულ კითხვებზე პასუხის გაცემა სწრაფად ხდება, მარტივია მათი კოდირება (მაგალითად, კომპიუტერული ანალიზისთვის) და რესპონდენტებს უსამართლოდ არ აჯგუფებს იმის მიხედვით, თუ რამდენად მკაფიოდ აყალიბებენ სათქმელს თუმცა, მეორე მხრივ, ისინი არ აძლევენ რესპონდენტებს პასუხების კატეგორიებისთვის რაიმე შენიშვნების, შეფასებისა და ახსნის დამატების საშუალებას. ამდენად, ჩნდება კატეგორიების მიკერძოებულობის და არასრულყოფილების რისკი.

ღია კითხვები მაშინ არის სასარგებლო, როდესაც უცნობია შესაძლო პასუხები ან კითხვარი საკითხის სიღრმისეულ შესწავლას ემსახურება. ის ეფექტიანია, მაშინაც როდესაც პასუხების იმდენი შესაძლო ვარიანტია, რომ დახურულ კითხვაში სავარაუდო პასუხების მეტისმეტად გრძელი ნუსხა გამოდის. ღია კითხვები რესპონდენტებს ისეთი პასუხის გაცემის საშუალებას აძლევს, როგორც მათ სურთ და განსაკუთრებით ხელსაყრელია ისეთი კომპლექსური საკითხების შესასწავლად, რომელზედაც მარტივი პასუხების გაცემა შეუძლებელია. ღია კითხვები, ერთი მხრივ, მონაწილეებს საკუთარი სიტყვებით თავისუფლად წერის - პასუხების აღწერის, ახსნისა და შეფასების - საშუალებას აძლევს, სადაც ისინი არ არიან შეზღუდულები პასუხების წინასწარ განსაზღვრული კატეგორიებით. მეორე მხრივ - შეიძლება შეუსაბამო და ჭარბი ინფორმაცია მოგვცენ. ისინი რესპონდენტისთვის შეიძლება იმდენად ღია იყოს, რომ ის ვერ მიხვდეს, თუ რა სახის ინფორმაციას ითხოვენ მისგან. მათზე პასუხის გაცემას გაცილებით მეტი დრო შეიძლება დასჭირდეს (რამაც დებულებაზე პასუხის გაცემაზე უარი შეიძლება ათქმევინოს) და არის ალბათობა იმისა, რომ კითხვარი გრძელი და მოსაწყენი გახდეს. ანალიზის თვალსაზრისითაც, არ არის მარტივი მონაწილეების მონაცემების ურთიერთშედარება, პასუხების კოდირება და დახარისხება. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია კითხვარის მომზადების პროცესში გონივრული თანაფარდობის დაცვა როგორც ღია და დახურული კითხვების, ისე მათი რაოდენობის შერჩევისას.

რეკომენდაციები კითხვარის მომზადებისთვის

- ეტაპი 1 – უნდა განისაზღვროს კითხვარის მიზნები/ამოცანები;
- ეტაპი 2 – უნდა განისაზღვროს სამიზნე ჯგუფი და რესპოდენტების შერჩევის წესი;
- ეტაპი 3 – უნდა ჩამოაყალიბდეს თემები/კონსტრუქტები/ცნებები/საკითხები, რომელიც უნდა მოიცვას კითხვარმა და განისაზღვროს მონაცემები, რომელიც საჭიროა კვლევის მიზნების მისაღწევად (ამის გაკეთება შეიძლება თემასთან დაკავშირებული ლიტერატურისან პილოტირებამდე ჩატარებული კვლევის მასალების გამოყენებით, მაგალითად, ფოკუს ჯგუფებით და ნახევრად სტრუქტურირებული ინტერვიუებით);
- ეტაპი 4 – უნდა ჩამოაყალიბდეს როგორი

საზომები/სკალები/კითხვები/პასუხები სჭირდება კვლევას;
ეტაპი 5– უნდა დაიწეროს კითხვარის დებულებები;
ეტაპი 6 – უნდა ჩატარდეს კითხვარის პილოტირება და შედეგად დაიხვეწოს დებულებები.

და ბოლოს არ უნა დაგვაფიქვდეს, რომ ეთიკური საკითხები. კითხვარის რესპონდენტები არ არიან მკვლევრებისთვის მონაცემების პასიური მიმწოდებლები. ისინი კვლევის სუბიექტები არიან და არა - ობიექტები. შესაბამისად, რესპონდენტებს ვერ ვაიძულებთ კითხვარის შევსებას. ისინი შეიძლება წავახალისოთ. რესპონდენტების კვლევაში მონაწილეობა შემდეგი ფაქტორებით შეიძლება იყოს განპირობებული, ეს ფაქტორებია:

1. მათი ინფორმირებული თანხმობა;
2. მათი უფლება, ნებისმიერ დროს გამოეთიშონ კვლევას და არ უპასუხონ კითხვარის კონკრეტულ დებულებებს;
3. კვლევის შესაძლებლობა, გააუმჯობესოს მათი მდგომარეობა (კეთილდღეობის საკითხი);
4. გარანტია, რომ კვლევა მათ არ ავნებს (ზიანის არიდების საკითხი);
5. კვლევაში კონფიდენციალურობის, ანონიმურობისა და ამოუცნობლობის გარანტიები;
6. კითხვების საფრთხის ან კითხვების სენსიტიურობის ხარისხი, რამაც რესპონდენტი შეიძლება გადაჭარბებულ ან მწირ პასუხებამდე მიიყვანოს;
7. კითხვარში მიკერძოებულობის დაცვა და ვალიდობისა და სანდოობის უზრუნველყოფა - მეთოდოლოგიური სიზუსტისა და პატიოსნების საკითხები. მეთოდოლოგიური სიზუსტე ეთიკური და არა მხოლოდ ტექნიკური საკითხია (რესპონდენტს უფლება აქვს, ენდობოდეს კითხვარს და მისგან ვალიდობას ელოდოს).

გამოყენებული ლიტერატურა და საინფორმაციო რესურსები

თვისებრივი მეთოდები სოციალურ კვლევაში, თინათინ ზურაბიშვილი, თბილისი, 2006
<http://www.ucss.ge/publication/012%20Tvisibrivi%20Metodebi%20Socialur%20Kvleveshi.pdf>

კითხვარის შედგენის მეთოდოლოგია, გურამ თავართქილაძის სახელობის თბილისის სასწავლო უნივერსიტეტი, 2020 წელი <https://cutt.ly/AbmQc5m>

რაოდენობრივი კვლევის მეთოდები სოციალურ მეცნიერებებში, ლია წულაძე, თბილისი 2008 http://css.ge/wp-content/uploads/2019/07/raodenobrivi_kvlevis_meTodebis_saxelomzgv.pdf

კვლევის დიზაინი და მეთოდოლოგია: იდეიდან შედეგამდე, ნინო არჩვაძე, ივლისი, 2015 https://biotech-school.tsu.ge/uploads/media/Archvadze_Lecture-Materials.pdf?t=1469099643885